

Dominé! Dominé! in gemoede, waar gaan wij heen?...

Inwoners Surhuisterveen in verweer tegen belastingaanslagen in de 19de eeuw (I)

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost, secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
Internet: <http://home.hetnet.n.l/~oudachtkarspelen>
tel. 0511-541920

Ds. Foppe E. Wieling, predikant bij de doopsgezinde gemeente te Surhuisterveen, had een paard en rijtuig aangeschaft om zich te verplaatsen naar Rottevalle, waar hij na de zondagse preek in het eigen dorp, daar nog eens in een kerkdienst voorging. Zijn WelEerwaarde vond het te vermociend om per voet deze afstand af te leggen. De raad van Achtkarspelen was het hier niet mee eens en was dan ook niet bereid om de hieraan verbonden jaarlijkse kosten van f 100,- in mindering te brengen op zijn inkomen voor de berekening van zijn belastingaanslag. De heren in Buitenpost vonden in 1832 een paard en rijtuig niet noodzakelijk voor zijn ambt en beschouwden dit "wel degelijk als een punt van gemak en weelde". Een man "zoo bij uitstek vlug te been" kon wel lopen. In dit artikel kunt u onder meer lezen het hoe en het waarom van deze zaak en nog van andere bezwaarschriften, die door de dominee werden ingediend in de jaren 1847 en 1849.

Inleiding

Eén van de plaatselijke belastingen in de 19de eeuw was de personele omslag over de ingezetenen van de dorpen in de grietenij of gemeente. In het gemeentearchief is onder andere bewaard

gebleven het "Procesverbaal, wegens het onderzoek der ingekomene reclamatiën op het Kohier van den personeelen omslag over de Ingezetenen van den dorpe Surhuisterveen over 1832". In dit verslag komen we uiteraard verschillende 'Feansters' tegen uit die tijd. We krijgen hierin uitgebreide informatie over hun financiële situatie en andere persoonlijke omstandigheden, zodat we een aardig beeld krijgen van de tijd in de jaren dertig van de 19de eeuw. Uit Surhuisterveen kwamen acht bezwaarschriften. Uit de andere dorpen in Achtkarspelen zijn er geen in de grietenijverslagen te vinden. Vermoedelijk is hiervan de oorzaak dat er in Surhuisterveen een doopsgezinde voorganger woonde, die zich roerde en nog al eens in aanvaring kwam met het grietenijbestuur. Twee jaren eerder, in 1830, was er een request van 52 dorpsbewoners, met als eerste ondertekenaar de heer Wieling, om Surhuisterveen "los te maken van Achtkarspelen en het dorp te verheffen tot een gemeente met een burgemeester aan het hoofd". Het grietenijbestuur (uiteraard hier fel op tegen) schreef destijds in één van de stukken, "dat het hun had bevreemd dat de requestant F.E. Wieling, Leeraar bij den Doopsgezinden Gemeente te Surhuisterveen, zich liet vinden aan

het hoofd van een zodanig gezelschap met een dergelijk verzoek aan te komen". Er waren weinig aanzienlijke personen bij en veel bedeeden en lieden met een slordig gedrag, volgens de raad. Wieling was dus beslist niet populair bij de heren in Buitenpost. In het procesverbaal kwam dit dan ook duidelijk naar voren. Nu was er weer trammelant over de hoogte van de personele belasting in Surhuisterveen. Eén bezwaarschrift was van ds. Wieling zelf en een andere was "door de hand van den Heer Wieling geschreven", zoals in het procesverbaal werd vermeld. Het is mogelijk dat Wieling ook de stuwende kracht was achter de overige bezwaarschriften. Het merendeel van de betrokkenen kwam uit zijn kerkelijke gemeente.

Verweer van Wieling

Hij gaf onder andere in 1832 te kennen dat hij te hoog was aangeslagen (de aanslag was een bedrag van f 32,-) in vergelijking met de hervormde predikant J. Lamberts, de heelmeeester S.O. van Kammen en de winkelier W.A. van Bruggen. Hierna volgt een gedeelte uit het procesverbaal. "Om de navolgende redenen, als in vergelijking met ds. Lamberts. Dat de reclamant in 1830 slechts is aangeslagen geweest op f 13,25 en ds. Lamberts op f 22,-. Dat de vermoedelijke bezittingen van ds. Lamberts en vrouw buiten twijfel grooter zijn dan die der reclamant en vrouw". Wieling stelde voor om ook maar f 22,- te betalen en dat er dan ook nog een grote onevenredigheid zou bestaan tussen zijn aanslag en die van Lamberts. Deze had een tractement van f 750,- en vrijdom van alle belastingen, zodat men het wel op f 800,- kon stellen. Wieling zijn tractement was slechts f 700,-, maar "omdat hij de naburige Gemeente van de Rottevalle voorlopig "beprekte", hij daarvoor nevens f 300,- genoot. De predi-

kant had ervaren dat het voor hem te vermoeiend was om telkens te voet naar Rottevalle te gaan en dat dit zijn gezondheid zou kunnen benadelen. Hij daarom een paard met rijtuig had aangeschaft. Weliswaar had hij zich door een voerman kunnen laten vervoeren, maar daar ging elke zondag f 1,- mee heen. Daarboven moest worden gerekend op f 1,- per zondag aan verteringskosten. Hiermee kwam zijn tractement op hoogstens f 900,-. Wieling vond het dan ook billijk dat zijn aanslag werd verlaagd van f 32,- naar f 22,-, dus gelijk aan de aanslag van ds. Lamberts. Verder zou Wieling niet ontkennen dat zijn vrouw van haar moeder had geërfd. Doch dit was van weinig betekenis. "Zijne Eerwaarde verklaarde op zijn woord van eer dat hunne inkomsten daardoor slechts ruim f 100,- zijn vermeerderd. Maar zich steeds overtuigd houdende dat de bezittingen van ds. Lamberts en vrouw de hunne overtreffen".

In vergelijking met Lamberts

De raad wist in 1830 niet het juiste inkomen van Wieling, omdat hij toen nog kort in Surhuisterveen woonde. Nu gaf Wieling zelf te kennen dat zijn tractement in totaal f 1000,- bedroeg, nog te vermeerderen met een jaarlijks revenu van ruim (hoe ruim werd niet gezegd) van ruim f 100,-. In totaal kwam zijn inkomen op ruim f 1100,-. Verder verdacht de raad Wieling er van dat hij buiten het aanbeërfd van zijn vrouw, er nog andere bezittingen waren "en de bezittingen van den reclamant nog al niet zoo onbeduidend zijn". Men vond het wat verdacht dat hij "vrij wat gewigt hechte" aan de bezittingen van ds. Lamberts. Deze predikant had een tractement van f 750,-, nog te vermeerderen met een jaarlijks revenu van ten hoogste f 30,- uit de erfenis van zijn vrouw, wat een aandeel in een schip betrof. Van het tractement

ging nog een bedrag af van f 22,- voor het pensioenfonds. Hierna ging de grietenijraad in op de aanschaf van een paard en "chais" door Wieling en werd het volgende gesteld. "Wij kunnen in ernst niet geloven, dat eene wandeling van een uurtje langs een gedurende het geheele jaar bij uitstek goed en gemakkelijk droog zandpad, eens in de week, namelijk zondags na de morgenpreek (zijn WelEerw. preekt te Surhuisterveen maar eenmaal) te vermoeiend zoude zijn voor een man zoo jong en zoo bij uitstek vlug ter been als de Heer Wieling is. Althans niet nadeelig voor zijne gezondheid, maar veeleer in tegendeel bevorderlijk voor dien van een man, van studie. Het houden van een paard en chais voor zijn WelEerw. dierhalven niet kan beschouwd worden als eene behoefte aan zijn post verbonden. Maar wel degelijk als een punt van gemak en weelde, al behoeft de belasting daarvan alszoodanig niet te worden betaald.

En beide deze Heeren, als bedienaars des Goddelijke Woords op hun beider woord van eer willende geloven blijkt dan, dat de heer F.E. Wieling een Jaarlijksch inkomen heeft van ruim f 1100,-. En de Heer Lamberts van ten allerhoogsten... f 780,-". De conclusie van de raad was dat Wieling zijn aanslag terecht was.

In vergelijking met Van Kammen

De raad stelde, dat het waar was, dat de heelmeeester Van Kammen, behalve zijn woonhuis, nog een gering arbeidershuisje en twee bunders land te Surhuisterveen bezat. Dat zijn inkomsten overwegend moesten komen uit zijn praktijk als heel- en vroedmeester. Hoewel dit een drukke praktijk was, leverde het naar de mening van de raad niet veel op. Dokter Van Kammen "bepaalde zich bij de geringsten en armoedigsten Ingezetenen". In het algemeen was het waar dat "eene plattenlandsheelmeeester" een inkomen had van f 1000,-. De raad nam niet aan, dat Van Kammen een dergelijk inkomen had. Het houden van een paard met chais was zeker noodzakelijk voor Van Kammen om zijn zieken te bezoeken en hier waren uiteraard kosten aan verbonden. Dan kwam er nog bij dat de heelmeeester "den ouden dag al had bereikt" en het dan heel goed kon gebeuren dat door ziekte de inkomsten gingen stilstaan of verminderen. In tegenstelling tot Wieling met een vast tractement, had Van Kammen een wisselvallig inkomen. De inkomsten van dokter Van Kammen konden dan ook niet worden gelijkgesteld met die van ds. Wieling.

In vergelijking met Van Bruggen

W.A. van Bruggen, winkelier te Surhuisterveen, was aangeslagen voor f 30,-. Wieling was van mening, wanneer evenredigheid zou worden toegepast, dat dit minstens f 50,- moest zijn, want zo schreef hij: "mogelijk is er niemand in het dorp Surhuisterveen die jaarlijks meer geld wint dan W.A. van Bruggen". De raad reageerde hierop: "dit is een los gezegde, zooals men er 100 in een uur daar heen kan werpen, namelijk zonder de minsten grond en zich ook verzekerd houd als van alle waarheid te zijn ontbloot". Verder vroeg de raad zich af op welk inkomen Wieling de winkelier W.A. van Bruggen zou schatten. Dacht dominee misschien dat er per jaar misschien

wel f 1000,- of f 2000,- zou worden verdiend?

Hoewel het niet letterlijk in het procesverbaal staat, kan men toch tussen de regels doorlezen, dat men vond, dat ds. Wieling beslist geen klagen had. Hij bewoonde "eene extra deftige vrije woning met stal en tuin en erkende zelf een inkomen te hebben van ruim f 1100,-". Dan komt de grietenijraad tot de volgende verzuuchting: "Dominé! Dominé! in gemoede, waar moet dit heen? De Raad weet dit niet, maar weet wel dat wanneer den personeele omslag op dusdanigen voet ware geformeerd, er zeker grove ongerechtigheden zouden plaats

hebben". Verder vinden wij in het procesverbaal nog de volgende informatie over de persoonlijke situatie van W.A. van Bruggen. "Dat W.A. van Bruggen een Jongeling en zijne inwonende zuster, zamen wonende door bijzondere ijver en zuinigheid het zoover gebragt hebben, dat zij één der drie meest beklante winkels hebben te Surhuisterveen. Dat zij diensvolgens een in hunnen stand een goed bestaan schijnen te hebben en het hen naar het uiterlijk aanzien, zooals men zegt, fleurig gaat". Verder kunnen we lezen dat broer en zus nog met een onverdeelde boedel van hun overleden ouders zaten.

Nul op het request

Het bezwaarschrift van Wieling had geen succes. De raad maakte nog de volgende opmerking: "Dat welligt niemand in dezen mindere gronden van beklag heeft dan de Heer Wieling en er maar weinigen zullen zijn die de betaling van hunnen aanslag minder zal krenken dan Zijn WelEerwaarde". De heren in Buitenpost vonden dus dat hij die f 32,- best kon betalen. Tot slot kwam er nog een behoorlijke veeg uit de pan, wat er op neer kwam dat dominee met betere argumenten moest aankomen, wanneer hij bleef reclameren en verzoeken schrijven. Anders bleef de raad "maar verplicht tegen hem te adviseren en zijn reclames te verwerpen".

"Ook een Yverig Landbouwer"

De grietenijraad was nog lang niet van ds. Wieling af, want in 1847 en 1849 kwam hij weer in actie. Kennelijk schepte hij er een behagen in om bezwaarschriften te schrijven. Wat zijn motieven waren blijft onduidelijk. Het lijkt er wel op dat hij moeilijk bij zijn naaste de zon in het water kon zien schijnen. Had bijvoorbeeld een dorpsgenoot een erfenis ontvangen, dan was hij het die dit ging melden bij de grietenijraad in zijn bezwaarschriften.

Hij maakte in 1847 bezwaar tegen het feit dat hij 6 gulden hoger was aangeslagen dan over het jaar er voor en vond het ook niet billijk dat verschillende personen, in vergelijking met zijn inkomen, maar zo weinig moesten betalen, te weten de winkeliersche Wytske Alberts van Bruggen, de hervormde predikant Van Duinen en de heelmeeester Hansma. De raad vond de door "de reclamant geopperde redenen geenszins gegrond", omdat hij naast zijn tractement als dominee ook "een Yverig Landbouwer en dus alszoodanig ook deelt in den tegenwoordige zoo gunstige tijd voor de Landbouwerij". De grietenijraad was van mening dat Wytske Alberts van Bruggen "eene ongehuwde vryster, zonder kinderen, welke eene fleurige plattelandsche winkeliersche, met eenig vermogen" in vergelijking met Wieling hoog genoeg was aangeslagen.

Ds. Van Duinen schreef destijds boeken, onder andere "Het Dorp", waarin Surhuisterveen grotendeels model stond. Dit was bij de raadsleden niet bekend, doch er werd verondersteld dat "indien hy voor dat schrijven al iets mogt hebben verdiend, zulks van eene zeer geringe beteekenis zal zijn geweest". Verder kwam de heelmeeester Hansma aan de orde. Wieling veronderstelde dat deze nu meer patiënten en dus een hoger inkomen had dan voorheen, omdat de andere arts in het dorp was vertrokken en er voor deze nog geen opvolger was. Ook schreef de dominee dat Hansma

een erfenis had gehad door het overlijden van zijn schoonmoeder. De raad was hiervan niet op de hoogte, maar dit zou worden onderzocht in verband met de aanslagen over de volgende jaren. Ook deze reclame van predikant Wieling had geen succes.

"Losse gezegden"

In 1849 kwam ds. Wieling weer in actie door bezwaar tegen zijn aanslag te maken. In vergelijking met onderstaande belastingplichtigen, vond hij zijn aanslag te hoog.

- Ds. K. Hofkamp, predikant bij de hervormde gemeente. Het was de raad bekend dat deze voorganger een tractement had van f 675,-, terwijl dat van Wieling f 1200,- bedroeg. Hofkamp had geen vermogen en was alleen aangewezen op zijn inkomen als predikant. In het verleden had hij schulden moeten maken, omdat "hij als een behoeftig gehuwd proponent" zonder inkomen is geweest en "bezwaard is met een vrouw en 3 kleine kinderen, zoodat hij van hetgeen hem van zyn inkomen tot zijn bestaan overblyft, niet dan al zeer bekrompen kan leven en ook werkelyk leeft".

- B.J. Schurer, onderwijzer. Deze had een inkomen uit zeven verschillende bronnen, dat in totaal f 498,94 bedroeg. De "schoolpenningen" brachten het meeste geld op, te weten f 275,-. Verder werd Schurer betaald als koster en voorzanger, secretaris van de kerkvoogdij en armvoogdij en ontving hij huur van wat land en een huis in Surhuisterveen.

- A. Hansma, heelmeeester. In vergelijking met het voorgaande jaar, was deze aanslag met bijna de helft verhoogd. Hansma had inderdaad een erfenis ontvangen en volgens Wieling zouden de inkomsten uit dit erfdeel hoger

zijn, dan zijn totale inkomen. De raad vond dit maar een "losse gezegde" van de reclamant. Een bewijs was er in het geheel niet.

- Vogel, heelmeeester. Over deze persoon was het oordeel van de raad als volgt: "Dat volgens de algemenen bekendheid deze heelmeeester iemand is, die niets bezit en gelyk men zegt beneden nul en daarby bezwaard is met een talryk huisgezin". Men dacht dat de man nog met een schuld zat.

Geen begrip

De leden van de grietenijraad konden niet begrijpen, dat Wieling zijn inkomen op één lijn stelde met die van de door hem genoemde belastingplichtigen uit het dorp. Hij kwam maar met "losse gezegden waaraan men niet kan hechten, althans geene gevolgen geven". Verder werd de dominee nog even fijntjes er aan herinnerd dat hij naast zijn tractement "volgens de openbare notariteit eigenaar is van bijna 4 bunders best land - kortelings nog 7 bunders land heeft verkocht en aanzienlijke sommen tegen interest heeft uitstaan en te Surhuisterveen algemeen wordt gehouden voor een vermogend man". Zijn levenswijze was hier een bewijs van, hij "hield althans eene digte wagen, chais en paard voor zijn plezier".

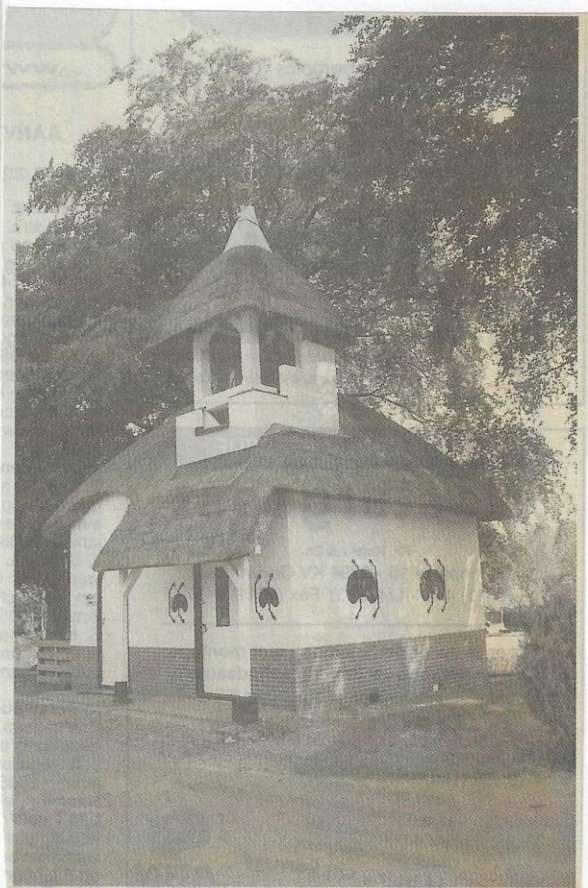
Ook deze reclame werd door de raad verworpen. Ds. Foppe E. Wieling is dertig jaar predikant bij de doopsgezinde gemeente te Surhuisterveen geweest, ging in 1858 met emeritaat en vestigde zich toen in Grijskerk.

Bron: gemeente-archief van Achtkarspelen.

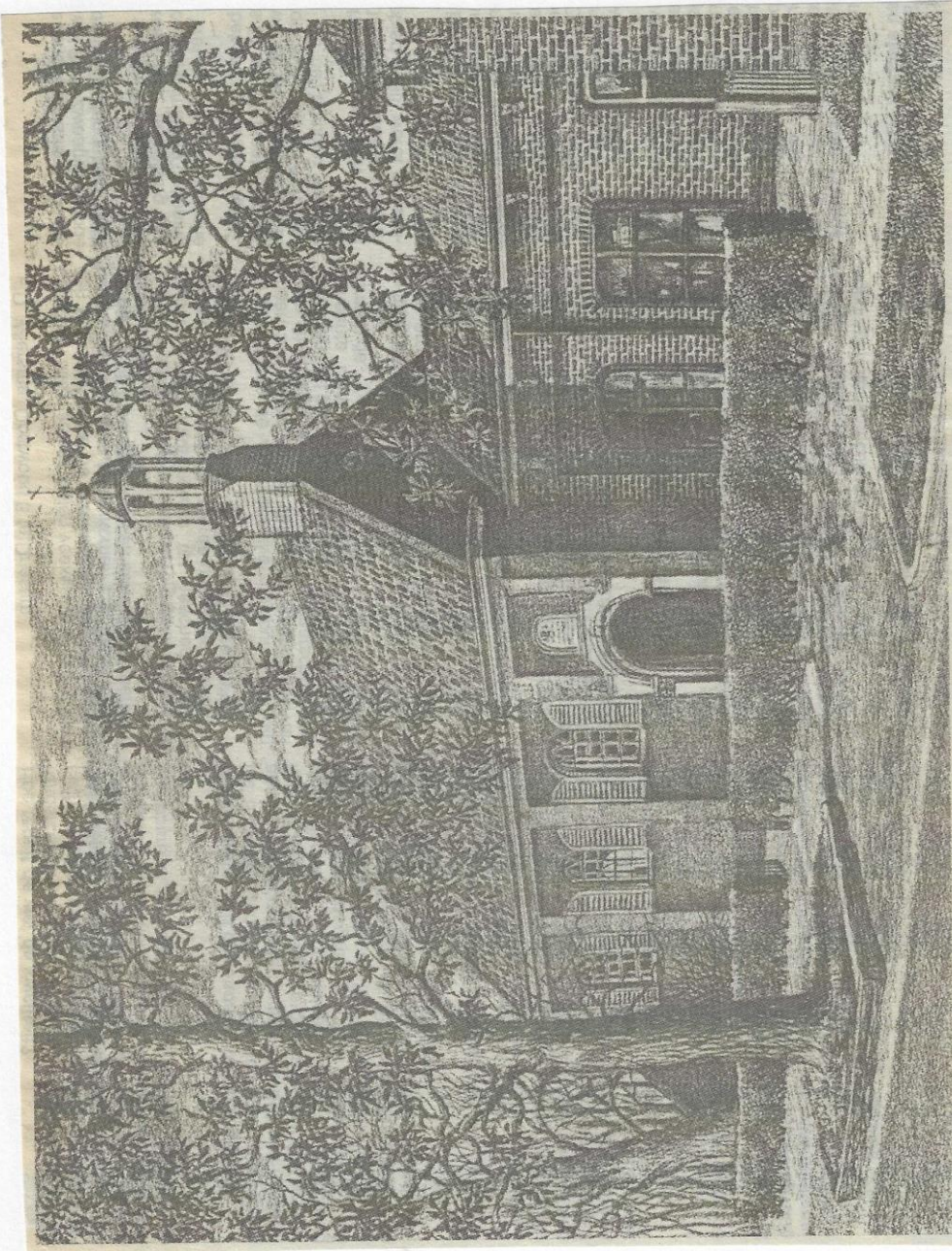
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen.

Gedenkzuil bij de ingang van de begraafplaats te Surhuisterveen. Opschrift: "Deze begraafplaats is aangelegd in opdracht van de kerkeraad der ned. herv. kerk naar ontwerp van arch. kantoor A. Velding te Buitenpost, anno 1908. Kerkvoogden W.K. van der Velde, H. de Ruiter, H. Tuinstra. Notabelen S.P. v.d. Wal, S. Kuiper, J. Visser, W. Hoekstra". (Foto: D.R. Wildeboer)

Baarkuisje op de begraafplaats te Surhuisterveen. Gebouwd in 1908 onder architectuur van A. Velding, gemeente-architect van Achtkarspelen. (Foto: D.R. Wildeboer)

Doopsgezinde Vermaning te Surhuisterveen, gebouwd in 1804. (Uit: "Skaander Bestit", tekening H. van der Bij)

Sybrand van Haersma

Wobbe Nannes Bouma

M. B. Westerman

J. F. van Leeuwen

L. M. Eskens

L. Klazes Gorter

J. G. Meenderman

M. W. Boersma

J. Mulier

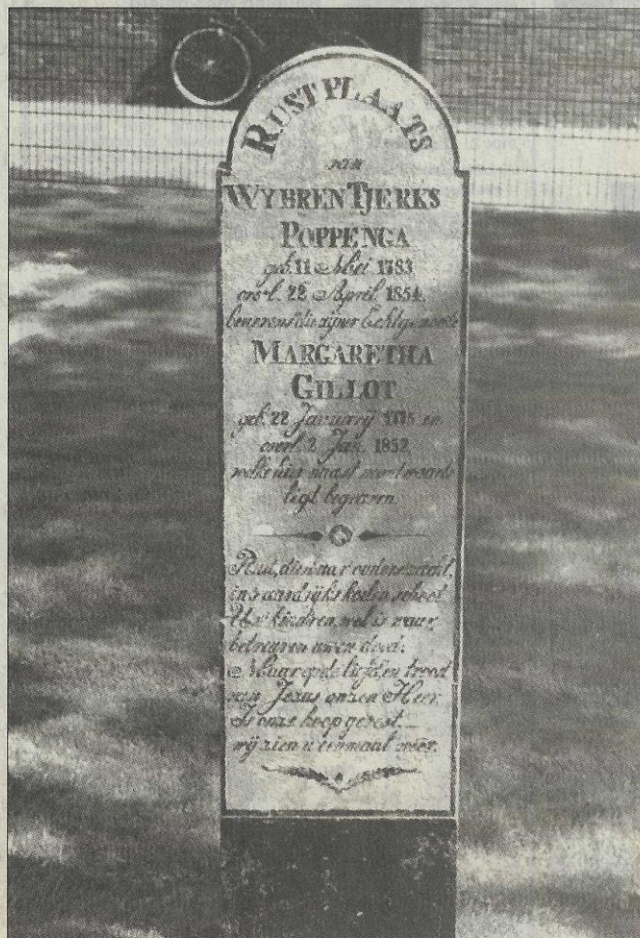
secretaris

Onder het procesverbaal stonden deze handtekening van de aanwezige leden van de raad. Onder meer: Sybrand van Haersma, grietman, Mulier, secretaris, Lodewijk Menses Eskens, lid, Wobbe Nannes Bouma, assessor en Louw Klazes Gorter, lid.

„Heeft de Raad vermeend daarop te moeten aanmerken...”

Inwoners Surhuisterveen in verweer tegen belastingaanslagen in de 19de eeuw (II)

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de stichting Oud-Achtkarspelen
Internet: <http://home.hetnet.nl/~~oudachtkarspelen>
Tel. 0511-541920

Grafsteen Wybren Tjerks Poppenga en Margaretha Gillot op het kerkhof bij de Ned. herv. kerk te Surhuisterveen. (Foto: D.R. Wildeboer)

Ook in dit artikel komen we "Feansters" uit de eerste helft van de 19de eeuw tegen en krijgen we hierdoor een aardig beeld van hun persoonlijke en financiële situatie. Zo had bijvoorbeeld Brand Klazes Veenstra 'een plaatske met allerdorsten grond'. De leden van de grietenijraad beschouwden hem "slechts als een ellendig keuterboertjen zonder vermogen nog inkomsten van eenig belang, ten blijke daarvan dient dat hij slechts twee of drie melkkoeytjes houdt".

"Rampen en tegenspoeden"

Ds. Wieling had ook namens de weduwe Goitzen Lourens Veenstra gereclameerd tegen haar aanslag van f 19,-. In het procesverbal staat dat dit plaatsvond "door de hand van den Heer Wieling geschreven reclame". Hierin werd onder andere het volgende de grietenijraad onder de aandacht gebracht: "Dat aan de raad bekend is, dat zij weduwe is, die steeds met rampen en tegenspoeden had te worstelen en dat zij leeft van een kleine boerderij, waarvan zij eigenaarsche heet, doch die bezwaard is met zeer veel schulden. Dat ieder deskundige zal kunnen beseffen hoe het haar bij het schranderste overleg en de meest mogelijke zuinigheid uiterst bezwaarlijk is om de verschenen renten en de hooge belastingen te kunnen voldoen".

In vergelijking met de aanslagen t.b.v. Otto Sytzes van Bruggen en Hans Jans Nieuwenhuis, die respectievelijk f 9,50 en f 17,- moesten betalen, werd het verschuldigde bedrag door de weduwe Veenstra te hoog geacht. Van Bruggen had evenveel land in gebruik en Nieuwenhuis was zelfs eigenaar van twee boerenplaatsen. De raad bracht hiertegen in dat het land van boer Van Bruggen ook eigendom was van zijn inwonende zuster Aaltje en zeker ook met schulden was bezwaard, ja mogelijk boven de waarde en "in eenen dorren en uitgeputten staat is". Verder was men van mening dat "zijne zaken alles behalven winbaar staan en zijne financiële omstandigheden

in eenen zeer slechten toestand zijn" en werd er op gewezen "dat zijne zuster mede afzonderlijk is aangeslagen op f 6,50". De grietenijraad schreef over Nieuwenhuis onder andere dat deze weliswaar een kleine en een grote boerderij in eigendom had, "maar dat beide deze plaatsen als van dorren en minder winstgevend aard zijn". In geval van verkoop, zouden deze nog minder opbrengen dan die van de weduwe Veenstra en er was ook nog sprake van een zware hypo-

theek. Vervolgens was men van oordeel "dat H.J. Nieuwenhuis daarboven een zwaar huisgezin heeft en drie plaatsvervangers in de Nationale Militie voor drie zijner zonen heeft gekocht. Dat weliswaar men hier zoude kunnen tegenwerpen, dat iemand die drie plaatsvervangers koopt, wel een bemiddeld man moet zijn, doch dat dit hier het geval niet is. Maar dat de Raad het daarvoor houdt, dat H.J. Nieuwenhuis en voornamelijk zijne vrouw, van die menschen zijn, die mogelijk liever hunne laatste bete broods zouden opofferen, dan hunne zonen in dienst te zien en zij zich daardoor bijna in den grond hebben geboord". Het verzoek van weduwe Veenstra werd door de raad afgewezen op grond van onder meer het volgende: "Hoewel zij geen grote boerderij in eigendom had, was het land vruchtbaar en werden ongeveer negen van de "beste soort van koeyen" gemolken en ander best vee". De reclamant had slechts een klein huisgezin, want zij woonde "met haar eenigen zoon, die in plaats tot haar bezwaar, tot eene aanmerkelijke steun verstrekt, daarbij een goed en oppassend man is en als ongehuwde inwonende zoon, de boerderij met haar bestuurt en waarneemt". Het kwam er dus op neer dat het met het gezin van de weduwe Goitzen Lourens Veenstra financieel wel wat meeviel en dat de aanslag niet te hoog was.

"Slechts een ellendig keuterboertjen..."

De koopman Pieter Bokkes van der Kooi was aangeslagen op f 6,50 en vond dit te hoog in vergelijking met:

- Wopke Tjeerds van der Veen, koopman, zonder kinderen en met een vrouw met enig vermogen, aanslag f 2,-;
 - Popke Wiegers Snip, koopman en veenbaas, aanslag f 2,-;
 - Brand Klazes Veenstra, landbouwer, 2 kinderen, aanslag f 3,-.
- Pieter Bokkes van der Kooi voerde nog verder aan dat het onbillijk was dat Lieuwe Melles Mellema, schoenmaker en Elze Elzes Postma, koemelker, niet werden aangeslagen, omdat ze als onvermogen werden beschouwd. De reactie van de raad naar aanleiding van het bezwaar van de

reclamant Van der Kooi was als volgt:

a. Wopke Tjeerds van der Veer was "weliswaar een gering opkoper van boter in het Klein, doch wordt geacht veel minder om te zetten dan reclamant". Ook in de patentbelasting werd hij lager aangeslagen.

De overige overwegingen van de raad waren als volgt: "Dat gemelde W.T. van der Veer zijne vrouw wel een weinigen ("in bytsje") vermogen heeft gehad doch dat de Raad genoegzaam overtuigd is, dat dit op is. Dat deze persoon daarboven nog een oude moeder helpt onderhouden en eene zeer gebrekkige vrouw heeft tot geen arbeid in staat". De raad vond dat hij bijna in aanmerking kwam om als onvermogen niet te worden aangeslagen.

b. Popke Wygers Snip "mede niets bezit en bijna geen koopmanschap drijft, veel minder dan de reclamant".

c. Brand Klazes Veenstra. Deze had "een plaatske met allerdorsten grond".

De raad beschouwde hem als "slechts een ellendig keuterboertjen zonder vermogen nog inkomsten van eenig belang, ten blijke daarvan dient dat hij slechts twee of drie melkkoeytjes houdt".

De raad was van oordeel, gezien het bovenstaande, dat Van der Kooi terecht was aangeslagen op f 6,50. Tot slot werd nog opgemerkt dat de door reclamant genoemde schoenmaker Louwe Louwes Mellema en de koemelker Elze Elzes Postma (de laatste was reeds failliet verklaard) als onvermogen werden aangemerkt en dus niets behoefden te betalen.

"De vermogenste Ingezetene van Surhuisterveen"

Symen Jans de Vries maakte bezwaar tegen de aanslag van f 84,- over het jaar 1832. In vergelijking met een aantal andere door hem genoemde belastingplichtigen in het dorp, vond hij dit te hoog. De grietenijraad "vermeende daarop het volgende te moeten aanmerken": "Dat Symen Jans de Vries bevorens altoos is beschouwd als de vedrmogenste Ingezetene van Surhuisterveen". Men hield hem als één van de grootste landeigenaren van de grietenij Achtkar spelen.

Ten tijde van de Generaal Bonhomme, zo omstreeks 1815, toen

Symen Jans de Vries ook lid van de gemeenteraad was, betaalde hij ongeveer het zelfde bedrag in de personele belasting dan de zeer vermogende genoemde Bonhomme, zonder zich hier tegen te verzetten. Volgens het procesverbaal had deze generaal destijds zeker een inkomen van f 10.000,- à f 12.000,-. De raad erkende de billijkheid niet van het destijds door De Vries te betalen bedrag, doch het was toch een teken dat hij er toen warmpjes bij zat. De raad wist echter niet of zijn financiële omstandigheden nu beter of slechter waren. "Hij deelde nu wel in de algemeene vermindering van de waarde der vastigheden". Verder kunnen we lezen dat Symen Jans, behalve zijn bezittingen elders, "vier van de beste boerenplaatsen te Surhuisterveen in eigendom heeft". Deze boerderijen werden verhuurd aan zijn zonen Jan en Symen en zijn schoonzonen Hulshoff en Witteveen, wat uiteraard bepaalde inkomsten opleverde. Deze Jan en Symen maakten ook bezwaar tegen de aanslagen op hun naam. De raad oordeelde naar aanleiding hiervan dat Jan geen klagen had, want hij had het vruchtgebruik "van zijne vrouws niet onaanzienlijke nalatenschap, afkomstig van haren wylen vader Ye Simons Luimstra, van welke zy erfname was voor 1/3 deel". Ook Symen leed bepaald geen gebrek, want "hij bemeyerde eene plaats van dusdanige qualiteit en uitgestrektheid, dat hy er 18 stuks koeyen op melkt en adenant bouwland heeft. Dat hij eene beste kleiplaats in de provincie Groningen, schoonzeker niet zonder bezwaar van schulden in eigendom heeft". Symen de Vries had destijds, evenals broer Jan, ook een goed huwelijk gedaan, want "zijne vrouw was bezitster geworden van hare ouders erfdeel, welke ouders als zeer vermogende lieden te boek stonden en ook zeker zijn geweest". Met dit laatste had de raad bij zijn aanslag ook rekening gehouden. Over de rijkdom van senior Symen Jans, die in 1811 de achternaam De Vries aannam, is onderzoek gedaan. Het klopt inderdaad dat hij in 1809 voor de meest vermogende persoon van Surhuisterveen werd gehouden. Het bewijs is te vinden in de "Quotisatie" van dat jaar. Dit was een extra belasting van

de Franse bezetters die nodig was voor de oorlogsvoering door Napoleon. Symen Jans kreeg de hoogste aanslag van f 50,-, terwijl hierna ongeveer zeven andere Surhuisterveensteren voor f 35,- werden aangeslagen. Dat hij gelijk stond in vermogen met Bonhomme klopt niet, want in 1824 stond deze op het belastingkohier voor f 339,- en Symen Jans de Vries voor (slechts) f 41,25. D.H. Bonhomme, die op een deftig Slot in Surhuizum woonde, moest in 1809 een bedrag van f 110,- betalen, dus ook belangrijk hoger dan Symen Jans de Vries. De door vader De Vries en beide zonen gevraagde verminderings gingen niet door en "de raad voelde zich verplicht de reclamen te moeten verwerpen".

"Een winstgevende affaire"

In tegenstelling tot de andere reclamanten, was er één persoon die in de vergadering van de grietenijraad mondeling zijn bezwaren naar voren bracht. Dit was de bakker Tjerk Wybrens Poppinga, aangeslagen voor f 52,-. Hij

vond dit te hoog "in evenredigheid van Bindert Jans Hulshoff en Fokke Jans Witteveen, zonder echter gronden van dit bezwaar af te geven". De raad maakte hier weinig woorden over vuil, "aangezien de redenen van dit bezwaar schuldig waren gebleven en alzoo deze reclame eenvoudig te kunnen verwerpen". De heren van de raad hadden echter nog wel een opmerking voor bakker Poppinga in petto. "Sedert jaren heeft de reclamant verre weg de meest beklante en florisante broodbakkerij van de geheele Grieteny Achtkarspelen en steeds beschouwd is als eene bij uitstek winstgevende affaire te hebben en hy overzulk eigendommen en vermogen bezit". Ook in de patentbelasting werd hij zodanig aangeslagen. Het kwam er dus op neer dat bakker Poppinga beslist geen reden had om te klagen.

"Enigszins aan den hoogen kant"

Alle belastingplichtigen die tot nu toe bezwaar maakten tegen hun aanslagen hadden geen succes. Alle naar voregebrachte argumenten, waren naar de mening van de raad niet steekhoudend en zo op het eerste gezicht waren deze beslissingen dan ook juist. Maar op 7 mei 1846 waren de heren van de grietenijraad, waaronder onder andere de grietman jonkheer D.B. van Haersma de With, de heren W.B. Kloosterman, K.D. Zijlstra, D.L. Gorter, S.F. van Teeken en de secretaris F.J.M. Mulier, wat milder in hun oordeel. In dit geval vonden de landbouwers van Jan Binderts Hulshoff en Simon Binderts Hulshoff hun aanslagen van f 51,- te hoog "naar evenredigheid van den Predikant Wieling, gesteld op f 59,50, als mede de Predikant Van Duinen", die f 40,- moest betalen. Er waren bepaalde schriftelijke bewijzen door de gebroeders Hulshoff ingezonden en de heren raadsleden hadden deze grondig bestudeerd. In deze stukken waren de inkomsten en voordelen van genoemde dominees vergeleken met die van de reclamanten. Men oordeelde onder meer hierna dat de beide boeren profiteerden van de huidige goede jaren van de boerenstand, "in het algemeen gingen hun zaken en inkomsten vooruit". Dit was niet het geval met de inkomens van genoemde predikanten. Toch vond de raad de aanslagen van de landbouwers Hulshoff "enigszins aan den hoogen kant". De te betalen bedragen werden nu gebracht op f 45,- en was er dus een voordeel behaald van f 6,- de man.

Hoofdelijk omslag

Het was zo langzamerhand tijd geworden dat er een meer moderne belastingheffing werd ingevoerd. De methode om de financiële- en persoonlijke omstandigheden van de inwoners met elkaar te vergelijken en uiteindelijk het te betalen bedrag vast te stellen, was verouderd en voldeed niet meer. Zo gebeurde het dat in de vergadering van de gemeenteraad van Achtkarspelen op 28 augustus 1865 werd besloten om met ingang van 1 januari 1866 de personele omslag te vervangen door die van de hoofdelijke omslag. In deze bijeenkomst waren V.A.H. van Haersma de With en B. Stikma respectievelijk als burgemeester en loco-secretaris aanwezig. Het verschil met de oude regeling was, dat eigen vermogen niet meetelde, maar wel de inkomsten daaruit, zoals rente en dergelijke. De belastingschuldigen werden overeenkomstig hun vermoedelijk inkomen verdeeld in een aantal klassen, die in de verordening stonden vermeld. Van de totale inwoners van Achtkarspelen,

mocht ten hoogste f 8000,- worden geheven en voor elk dorp was ook een maximum vastgesteld. Zo was dit voor Buitenpost/Lutjepost f 2500,-, terwijl dit voor Twijzel een bedrag was van f2650,-. Was men het niet eens met de aanslag, dan kon beroep bij gedeputeerde staten worden ingesteld en was het voorgeschreven dat deze zaken ook in de gemeenteraad werden behandeld. Vanwege het vertrouwelijke karakter, vond dit nu in besloten zittingen van de raad plaats. Uiteraard zijn deze geheimen, nu bijna 150 jaar later, geen geheim meer en kan ieder er kennis van nemen.

Uiteraard ging men na 1866 verder met het indienen van verweerschriften en nu waren het niet alleen inwoners van Surhuisterveen, die in beroep gingen.

mogen inkrimpt, waar moet het dan heen als ik nog eenige jaren leef? Ik dacht daarom ook op een andere plaats te moeten wonen, maar mijne pogingen daartoe hebben schipbreuk geleden en zijn slechts op schade uitgelopen. Ik heb wel een klein huisgezin, maar zoo mijn huisgezin talrijk was, zou het mij reeds lang te gronde gericht hebben, want deze laatste jaren had ik een slechts zeer geringe practijk. Ik kan niet leven als een arbeider, die zijn vak om niet geleerd heeft en er dan nog geld bij verdiende".

Het laatste deel van de brief is bij dit artikel afgedrukt. Volgens een overlijdensakte van de burgerlijke stand van Achtkarspelen, stierf Wiebe Wiebenga aldaar op 8 februari 1880 en was toen 71 jaar. Slot.

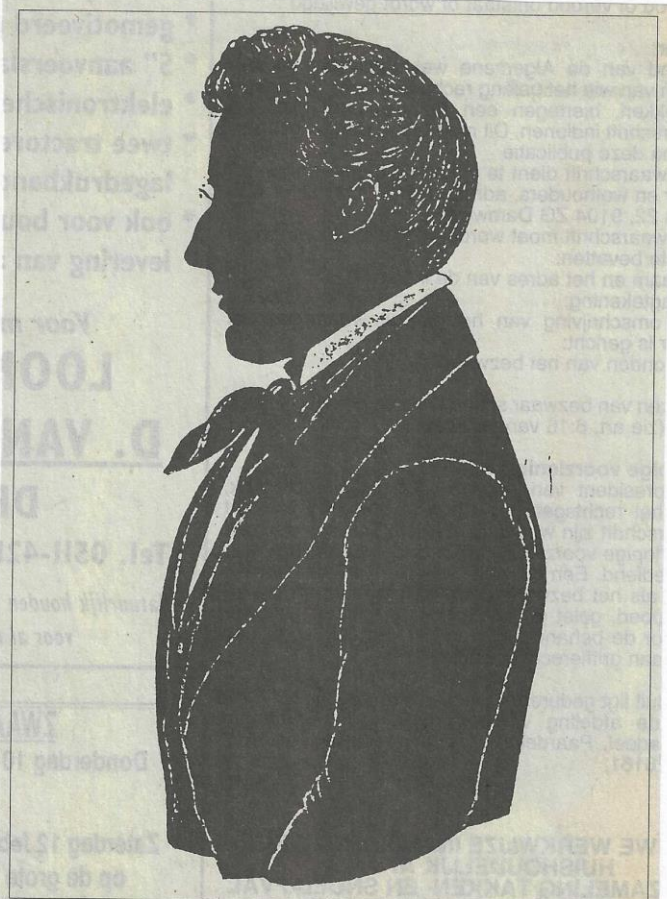
"De getijden verlopen..."

De huisarts Wiebe Wiebenga woonde destijds in Surhuisterveen. Men noemde dat toen nog "Medicine Doctor". In het gemeente-archief van Achtkarspelen is van hem een wat trieste brief bewaard gebleven, die hij schreef op 18 april 1868 naar aanleiding van een hem opgelegde aanslag van f 71,11 in de gemeentelijke belasting. Hij maakte hiertegen bezwaar en deed hierbij uitgebreid de situatie uit de doeken, waarin hij verkeerde.

Hierna volgt een gedeelte van deze brief:

"Ik heb reeds herhaald opgegeven dat Gemeenteraad en Heeren Gedeputeerde Staten verkeerd in dezen zijn ingelicht omtrent mijne inkomsten. Mijne ouders waren onbemiddelde menschen en erfden bij het overlijden van hun zwager in 1848, na aftrek van successie enz, f 18000,-. Ik heb twee zusters, mijn derde aandeel van dus f 6000,-. Maar ik heb eerst tot Predikant en naderhand tot Medicine Doctor gestudeerd; dit gebeurde meest door behulp van dien zwager. Ik moest de studiekosten voor en na aflossen. Na het overlijden van mijn vader in 1854 moest ik nog f 1150,- betalen wegens achterstallige studiekosten. Ik moest in 1856 een huis bouwen dat mij met de grond, latere vertimmeringen, onderhoud, verven enz. tot nu toe is te staan gekomen op f2800,-. Ik ben van kindsaf ongeneeslijk hardhorig en kan dus niet met andere geneeskundigen concurreren. Vroeger had ik wel meer practijk, maar toen was ik jonger en vlugger ter been, kon dus meer afdoen. Thans ben ik amper 60 jaren oud, de getijden verlopen nu en de bakens dienen verzet te worden. Al maak ik nog buiten de practijk een weinigje interesten, die ben ik meer als nodig in het huishoudelijke en nu het ver-

Bron: gemeente-archief van Achtkarspelen.
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen.

Jhr. Volkert Adrianus Heringa van Haersma de With (1831-1909). Hij was burgemeester van Achtkarspelen van 1857-1869. Op eigen verzoek ontslag verleend; woonde op 'Haersmastate' te Buitenpost tot zijn overlijden. Grafsteen aanwezig bij de kerk te Buitenpost. (Uit: "Familie Van Haersma & Van Haersma de With", door G. van der Veer, 2002)

VERORDENING

— OP DE —

HEFFING en INVORDERING

— VAN DEN —

HOOFDELIJKEN OMSLAG

IN DE GEMEENTE

ACHTKARPELEN.

Vastgesteld door den Raad der Gemeente *Achtkarspelen*.

Buitenpost, den 28 Augustus 1865.

(get.) V. A. H. v. HAERESMA DE WITH, *Voorzitter*.

(,,) B. STIKSMA, *L. Secretaris*.

En is hiervan afkondiging geschied waar het behoort
op den // / December 1865.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

V. A. H. v. Haeresma de With
Burgemeester.

B. Stiksma
Secretaris.

"Grafsteden" aan het kerkepad bij de Ned. herv. kerk te Surhuisterveen. (Foto: D.R. Wildeboer)

Als ik ziek was of oud ben kan ik mijn begraf niet door een bediende laten waarmemen gelyk een landbouwer min kelier of ambachtsman ook trek ik dan geen pensioen gelyk een beambte leeraar of militair. Men heeft veel ophef gemakt van de onalatenchap van mijn ouders zoudes baren gemeld, maar men verzuimt daarby ieder keer om er bij te vermelden dat myne ouders het geld eerst in handen kregen dat myne studiekosten er afgekort werden en na myne ouders dood nog de achterstallige studiekosten daar my maesten worden afgestaan dat ik daarby grond moest koop en een huis bouwen enz. want ik kon niet wonen in een arbeiders stulp

Urd Dienaar
 W. Wiebenga
 Med. Doct.

Fragment van een brief van W. Wiebenga uit 1868, medicine docter te Surhuisterveen aan de gemeenteraad van Achtkarspelen in verband met bezwaar tegen belastingaanslag.